

Дороніна Т. О.

МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ТЕОРІЇ У ПІДГОТОВКУ СПЕЦІАЛІСТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У публікації описується варіант навчальної програми (дистанційна форма) з гендерної проблематики, призначеної для студентів педагогічних спеціальностей. Визначаються структура й зміст програми, особливості організації навчального процесу.

Ключові слова: гендерна теорія, освіта, дистанційне навчання.

В публикации описывается вариант учебной программы (дистанционная форма) по гендерной проблематике, предназначенной для студентов педагогических специальностей. Определяются структура и содержание программы, особенности организации учебного процесса.

Ключевые слова: гендерная теория, образование, дистанционное обучение.

A variant of teaching programme in gender problems that is addressed to students of pedagogical specialties is described in the article. Structure, content and specific features of organising of teaching process are defined.

Key words: gender theory, education, distance learning.

Інтенсивність розвитку інформаційних технологій сприяє розширенню комунікаційного простору, якісній зміні складу «освітнього середовища». Це поняття, що з'явилося у навчальному дискурсі порівняно нещодавно та визначається як «частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їхніх елементів, освітнього матеріалу та суб'єктів освітніх процесів» [6], дає можливість розглядати освітній процес поза межами простору, окресленого рамками навчальної аудиторії. Через необхідність подолання просторових обмежень освіти народилася ідея освіти дистанційної, що набула широкого розповсюдження в країнах Західної Європи, Америки, Канади. Освоєння цих програм відбувалося одночасно з поширенням і розвитком мережі Інтернет комунікацій, які дозволяли включати у процес освіти його суб'єктів, що не перебувають у безпосередньому зв'язку. І хоча сьогодні Україна перебуває на самому початку свого творчого шляху в освоєнні техно-

логії дистанційного навчання, вітчизняними освітніми установами та науковими лабораторіями відпрацьована низка навчальних програм з дистанційної форми навчання, все ще багато питань залишаються невирішеними та неузгодженими. Вірогідно, саме цим фактором обумовлена поява на офіційному сайті МОН України Проєкту “Положення про атестацію електронного навчального курсу на рівні ВНЗ та МОН України» (08.06.10), яким пропонується унормування структури та змісту електронного навчального курсу, що найчастіше використовується саме у дистанційній формі навчання. У цьому документі зокрема говориться: “Одним із завдань Болонського процесу є створення глобального міжнародного освітнього середовища, головною перевагою якого є подання навчального матеріалу в дидактично уніфікованому й формалізованому вигляді та створення умов використання його контенту в будь-якому місці і у будь-який час незалежно від форми навчання студента» (Проєкт “Положення про атестацію електронного навчального курсу на рівні ВНЗ та МОН України» 08.06.10) [10]. Саме дистанційна форма навчання дає відносну незалежність студенту / студентці від часових та просторових обмежень, робить навчальний процес гнучким, більш персоналізованим і самостійним.

Актуальність проблеми цієї публікації також зумовлена її гендерною спрямованістю. У сучасних умовах головну увагу з реформування системи освіти зосереджено на підготовці відповідальної, соціально активної, з високим рівнем інформаційної культури особистості, здатної вирішувати виробничі та соціальні проблеми; на підготовці високоосвічених, конкурентоспроможних фахівців, що безпосередньо пов’язано зі вступом України до Болонського процесу. Чи не найголовнішою та найскладнішою у цьому процесі є проблема оновлення змісту освіти на нових демократичних засадах, що вимагають дотримання принципу гендерної рівності. Тому в останні роки в педагогічному середовищі широкого обговорення набуло питання запровадження гендерного компоненту до освітнього процесу.

Гендерна проблематика сьогодні – одна з найбільш актуальних в освітній галузі. За останні кілька десятиліть у суспільстві досягнуто певного прогресу в напрямку затвердження статевої рівності, подоланні розходжень у соціальних ролях, позиціях, правах й обов’язках чоловіків і жінок. Сприяння розвитку освіти без гендерної упередженості та включення питань з гендерної обізнаності і чутливості до системи освіти є однією із основних цілей діяльності “Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» (ПРООН). Реалізація цього компоненту відбувається відповідно до Закону України “Про забез-

печення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та з урахуванням завдань «Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» з орієнтацією на найкращі практики і досвід держав-членів та країн-кандидатів Європейського Союзу. Отже, зміст та завдання підготовки студентів за напрямом «Педагогічна освіта» повинні визначатися рівнем якості професійної освіти, до якої необхідне уведення гендерного компоненту.

Відповідно до цілей «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» ПРООН у квітні-березні 2010 р. було проведено конкурс на створення гендерної програми для дистанційного навчання студентів педагогічних вузів (Gender-Sensitive Curriculum For Distance Learning). Відповідно до умов конкурсу, автором публікації було розроблено концепцію навчального курсу, яка була підтримана організаціями конкурсу.

Мета публікації: висвітлення структури та змісту навчального курсу «Теоретико-методичні засади гендерної освіти» (за вимогами кредитно-модульної системи) для студентів II курсу педагогічних вищих навчальних закладах (3 – 4 рівнів акредитації). Пропонується варіант навчальної програми за дистанційною формою навчання.

Завдання роботи: висвітлити структурно-змістові компоненти запропонованої програми; описати умови особливості організації дистанційної форми навчання за запропонованою програмою.

Перш за все слід зазначити, що в Україні розвиток дистанційного навчання почав формуватися з ухваленням Закону України «Про Національну програму інформатизації» (від 04.02.1998, № 74/98-ВР), «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» (затверджено Міністерством освіти і науки України 20.12.2000 р.); Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004 – 2006 роки» (від 23 вересня 2003 р., № 1494)» від 23.09.2003 р. №1494), Наказом міністра освіти і науки України №802 від 04.12.2003 р. «Про затвердження Заходів щодо реалізації Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 рр.» та «Положенням про дистанційне навчання» (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України (21.01.2004 №40). Для координації робіт з формування і реалізації державної політики щодо розвитку системи дистанційного навчання за наказом №335 від 26 квітня 2004 р. Міністра освіти і науки України при Міністерстві освіти і науки України створено Координаційну раду з розвитку системи дистанційного навчання. Названі документи стали основою для розробки запропонованого курсу.

При створенні програми було використано практичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, які безпосередньо займаються імплементацією гендерної тематики до освітнього процесу та відпрацюванням методичних основ дистанційного навчання.

Пропонується впровадження цієї програми як базової для студентів другого курсу (III семестр) напряму 0101 "Педагогічна освіта" за такими спеціальностями: 6.010101 "Дошкільна освіта"; 6.010102 "Початкова освіта"; 6.010103 "Педагогіка і методика середньої освіти", "Технологічна освіта"; 6.010104 "Професійна освіта (за профілем)"; 6.010105 "Корекційна педагогіка"; 6.010106 "Соціальна педагогіка"; освітнього рівня – бакалавр.

Успішний процес формування гендерної компетентності студентів – майбутніх викладачів можливий за умов більш детального розгляду конкретних умов реалізації гендерного підходу в межах обраної спеціалізації (використання гендерного підходу в конкретній навчальній дисципліні), шляхом впровадження окремих спецкурсів ("Гендерний підхід у викладанні ... *(назва навчальної дисципліни)*»), який може бути запропонований студентам 4-го курсу (VII семестр). Комплексне формування педагогічних компетенцій випускника, який продовжує навчання у магістратурі, передбачає вдосконалення його гендерної компетентності через уведення окремих спецкурсів для магістрів "Основи гендерних досліджень у педагогіці та психології".

Мета курсу – ознайомлення студентів / студенток педагогічних спеціальностей із теоретико-методичними засадами гендерної педагогіки та психології, формування нового гендерного світогляду, формування та розвиток професійної компетентності студентів та формування навичок здійснення гендерної освіти, виховання та інформаційно-просвітницької діяльності щодо забезпечення гендерної рівності на практиці.

Реалізація цієї мети спирається на діалектичну єдність когнітивного (раціонально – пізнавального), аксіологічного (ціннісно-сміслового) та діяльнісного (практично-дієвого) аспектів процесу навчання.

Вивчення студентами / студентками цього курсу дозволить вирішити такі завдання:

- *освітні* (ознайомлення студентів із сучасними проблемами та перспективами наукового висвітлення гендерної проблематики; з поняттями й термінами гендерної теорії; з основними проблемами впровадження гендерного компоненту в освіту та виховання; з методами гендерних досліджень у педагогіці (у тому числі у соціальній педагогіці) та психології; зі специфікою гендерного підходу в освіті; навчан-

ня використанню студентами методів інформаційно-просвітницької роботи з гендерної рівності в їх професійній діяльності);

- *розвиваючі* (розвиток пізнавальних та емоційних навичок студентів / студенток; формування професійних умінь та навичок з використання гендерного підходу в навчально-виховному процесі навчальних закладів різного рівня освіти; розвиток у студентів / студенток здібності до самостійного та відповідального мислення та допомога студентам / студенткам у перегляді / позбавленні від гендерних стереотипів);

- *виховні* (гендерне виховання студентської молоді на основі гуманістичних та демократичних цінностей; формування гендерної свідомості, прищеплення навичок гендерної чутливості у спілкуванні).

Після вивчення курсу студенти повинні *знати*: об'єктивні передумови та історію формування гендерної теорії в педагогіці та психології; основні теорії гендеру; об'єкт, предмет і структуру гендерної педагогіки та гендерної психології, понятійний апарат; методологію здійснення гендерного підходу в освіті, просвіті та вихованні.

На основі цих знань повинні бути сформовані *уміння*: давати правильні визначення поняттям та термінам; усвідомленого виконання своїх професійних обов'язків із розумінням завдань ідеології гендерної рівності; знаходити сексизми як прояв гендерних асиметрій у психолого-педагогічних публікаціях; уміння організувати та провести навчальне заняття, виховний чи інформаційно-просвітницький захід із залученням та урахуванням гендерного аспекту.

У результаті навчання за запропонованою програмою повинна бути сформована гендерна компетентність студентів / студенток. Під *гендерною компетентністю* розуміємо: знання про цілі, зміст, об'єкт і засоби гендерної освіти та виховання; опанування спеціальними вміннями з проведення навчального заняття чи інформаційно-просвітницького заходу з урахуванням гендерного підходу; формування та розвиток тих якостей особистості та характеру, що дозволяють здійснювати гендерно збалансоване навчання / виховання.

Структурно курс складається з двох змістових модулів: *інформаційний* (забезпечення системного засвоєння наукових знань) та *операційний* (використання засвоєної інформації у професійній діяльності).

У *темах першого* змістового модулю розкривається проблема формування ідеології рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у політико-економічному та соціокультурному житті України, пояснюються причини актуалізації гендерної проблематики у державних програмах країн європейської спільноти; описуються шляхи подолання гендерної асиметрії, розпочаті у країнах європейської спільноти, та визна-

чаються напрями прогресивних дій щодо імплементації гендерної ідеології до всіх сфер життя України. Висвітлюється питання онтологічного зв'язку фемінізму, жіночих студій і гендерних досліджень та описуються передумови виникнення гендерного напрямку в освіті; визначаються теоретико-методологічні засади гендерного напрямку в освіті, обґрунтовується актуальність гендерної проблематики в освіті та уводяться ключові поняття гендерної теорії ("гендер", "гендерні стереотипи" та "гендерні ідеали", "гендерна" та "статеворольова ідентичність", "маскулінний та фемінінний концепти", "гендерна компетентність" та "гендерна компетенція", "соціалізація" та "гендерна соціалізація", "гендерне виховання", «гендерна толерантність» тощо) та наводиться психолого-педагогічний контекст їхнього тлумачення.

Темі другого змістового модулю присвячено практичним питанням, а саме: сутності гендерної освіти та просвіти (мета, зміст, принципи), виховання (технологія виховання гендерної культури). Тут аналізується сучасний стан гендерної освіти та просвіти в Україні; визначається сутність процесу гендерної соціалізації та ідентифікації, описується дія інститутів соціалізації, зокрема – освіти; дається визначення гендерній педагогіці; розглядаються питання практичної реалізації принципів гендерної освіти / виховання в навчально-виховному процесі; організації та проведення інформаційно-просвітницького заходу.

Кожна тема має резюме і питання для самоконтролю. Освоєння матеріалу з кожного структурного елементу модулю "Теоретико-методичні засади гендерної освіти" оцінюється за допомогою спеціально розроблених форм контролю, вибір яких є тематикою модуля.

Організація навчального процесу. Враховуючи стан та рівень забезпечення більшості вітчизняних педагогічних закладів інформаційними ресурсами та їхніми комунікативними можливостями, пропонується *асинхронний курс*, який (на відміну від синхронного) не вимагає одночасної участі викладачів та студентів / студенток і їхньої взаємодії у реальному часі. Ці курси, на думку розробників, дають більше можливості студентам обирати зручний для себе час для роботи над навчальним матеріалом. Відповідно ця програма передбачає можливість використання Інтернету, електронної пошти та відеоматеріалів. Навчання здійснюється шляхом вивчення дисциплін за допомогою комп'ютерних та телекомунікаційних засобів і особистого складання у вищому навчальному закладі заліку та проходження інших форм підсумкового контролю (підсумкове тестування).

На початку навчання проводиться одна настановна лекція, на якій студенти одержують навчальний контент на електронному носіїві,

ознайомлюються з видами навчальної діяльності та графіком навчання, отримують необхідну довідкову інформацію. Слухач отримує доступ до серверу дистанційного навчання, на якому викладені матеріали навчальних курсів та докладні інструкції з кожної дисципліни.

Основний вид діяльності студента під час навчання – самостійна робота з матеріалами дистанційного курсу. Фізичне місцезнаходження слухача впродовж навчального року не має суттєвого значення. *Лекційні* заняття під час навчання за дистанційною технологією замінюються такими організаційними формами: самостійна робота з лекційними матеріалами на електронних носіях. *Практичні завдання (семінари)* студенти виконують переважно в електронному вигляді та електронною поштою відсилають викладачеві для перевірки. *Консультації* викладачів проводяться засобами електронної пошти (або на кафедрі): звіти засобами електронної пошти викладачу про поточні етапи навчання. Терміни консультацій повинні бути доведені до відома студентів під час настановної лекції. Одна із запланованих консультацій відводиться для підбиття підсумків навчання.

Організація поточного контролю проводиться таким чином. Відповідно до структурної побудови навчального курсу контрольне тестування проводиться за окремими розділами (після якого слухачеві надається можливість подальшого вивчення курсу) та в цілому за курсом, як підсумкове контрольне тестування. *Основна атестація студентів* – модульний контроль, який проводиться за звичайною схемою в аудиторіях.

У цілому модель дистанційного навчання за означеною програмою викладена у таблиці 1.

Таблиця 1.
Модель дистанційного навчання

Етап	Завдання етапу	Зміст етапу
1	2	3
Настановний Настановна сесія	– ознайомлення студентів з організацією проведення занять та їхнім змістом; – використання інтернету як навчального середовища; – ознайомлення з програмним забезпеченням дистанційного навчання;	Організаційні питання (реєстрація слухачів); – вхідне тестування; – складання індивідуального плану; – настановні заняття (теоретичний блок); – консультації; отримання студентами навчально-

<p>Настановний Настановна сесія</p>	<p>– проведення занять настановного характеру для інформаційного та методичного забезпечення самостійної роботи слухачів; – інформування студентів про державну політику в сфері впровадження гендерного компоненту в освіту.</p>	<p>методичних матеріалів в електронному вигляді; – отримання завдань для індивідуальних робіт.</p>
<p>Навчальний Навчання у дистанційному режимі</p>	<p>– самостійна робота студентів та консультація викладачів); – якісне забезпечення та супровід самостійної роботи студентів з використанням технологій дистанційного навчання</p>	<p>Керована самостійна робота студентів (теоретико-методологічний блок): – опрацювання теоретичних джерел; – вивчення теоретичного матеріалу; – участь у практичних і семінарських заняттях, форумах; – виконання практичних завдань, індивідуальних та самостійних робіт; – консультування студентів за допомогою електронних засобів зв'язку; – підготовка випускної творчої роботи.</p>
<p>Залікова сесія</p>	<p>– систематизація знань та вмінь студентів; – оцінювання індивідуальної успішності навчання студентів;</p>	<p>– анкетування. виявлення ступеня задоволення студентами результатами підвищення кваліфікації. Навчальні заняття (практичний блок); – вихідне тестування; – захист випускної творчої роботи;</p>

Для допуску до складання сесії слухач має упродовж року виконати весь обсяг навчальних робіт з дисципліни. Залікова робота припускає написання реферату з гендерної тематики. На початку і наприкінці курсу проводиться вхідний та вихідний контроль.

Висновки. У цілому слід зазначити, що модуль дистанційного навчання “Теоретико-методичні засади гендерної освіти» містить дані, які дозволяють сформувавши у слухачів методичні підходи до організації навчальної діяльності з урахуванням гендерної теорії, а також систему знань про основи гендерного підходу в освіті. Обов’язковими умовами є детальне планування діяльності студента / студентки (мета, завдання кожного етапу); створення комунікативної, інтерактивної атмосфери, щоб студенти не почували себе ізольовано та щоб відбувалося постійне спілкування та взаємодія (чат, форум, онлайн новини тощо); чітко структурована та змістовно виправдана самостійна робота; модульна структура, що дає можливість усвідомлення просування студентів від модуля до модуля.

Література:

1. Говорун Т. В. Гендерна психологія та педагогіка : [навчальна програма] / Т. В. Говорун, В. П. Кравець, О. М. Кікінежді // Хрестомтія навчальних програм з проблем гендерного розвитку. – К. : ПЦ “Фоліант», 2004. – С. 9-43.
2. Експериментальна програма впровадження дистанційного навчання у практику діяльності факультету заочного та дистанційного навчання Львівського державного університету безпеки життєдіяльності на 2006-2010 навчальні роки [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://lipb.lviv.ua/UA/zaochka/Lab_SITE/LDU_pologennia/eksperim_programma.htm
3. Костикова И. Основы гендерной педагогики : [программа спецкурса] / И. Костикова, Ю. Градскова, М. Котовская, А. Митрофанова, Н. Тулина, А. Филиппова. – М. : МГУ, 2001. – 18 с.
4. Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів спеціальності 6.020301 “Філософія (практична психологія)» / За ред. Г. І. Волінки, І. І. Дробота, Л. В. Долинської, – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 475 с.
5. Навчальна програма курсу “Основи теорії гендеру» / уклад. Н. Д. Чухим. – К. : Факт, 2003. – 84 с.
6. Новые ценности образования. Выпуск 1. Тезаурус для учителей и школьных психологов / Ред.-сост. Н. Б. Крылова. – М.: РФФИ-ИПИ, 1995. –113 с.
7. Носенко Е. Л. Методологічні аспекти забезпечення запам’ятовування інформації при розробці дистанційних навчальних курсів. Метод. посіб. / Е. Л. Носенко, С. В. Чернишенко – Д.: Вид-во ДНУ, 2003. – 86 с.
8. Основы гендерного образования : программа повышения квалификации ; автор Л. Л. Рыбцова. – Екатеринбург : Уральский государственный университет им. А. М. Горького, 2007. – 23 с.
9. Положення про дистанційне навчання: Затверджено наказом МОН України від 21.01.2004 № 40 // Збірник нормативних актів з організації на-

вчально-методичної роботи в Донецькому юридичному інституті / Укладачі: С. В. Присяжний; О. О. Картамишев, за ред. доцента, канд. юрид. наук В. В. Пашутіна. – Донецьк: Відділ навчально-тренінгових технологій ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 149-162.

10. Проект “Положення про агестацію електронного навчального курсу на рівні ВНЗ та МОН України» 08.06.10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/gr/obg/2010/08_06_10.pdf

11. Уніфіковані вимоги до дистанційних курсів у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ldo.lnpu.edu.ua/file.php/1/diff_docs/unific_vimogi.htm

12. Учебно-методические материалы. Авторские разработки программ по гендерному образованию. Часть 1. Авторские разработки слушателей “Программы подготовки преподавателей по гендерным исследованиям». Часть 2. Авторские разработки участников конкурса учебных программ участников Конкурса учебных программ по гендерному образованию / составители : О. А. Воронина, Н. С. Григорьева, Л. Г. Луныкова. – М. : МЦГИ – МВШСЭН, 2000. – 178 с.

13. Шуневич Б. Огляд діяльності основних центрів дистанційного навчання в Україні // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – С. 487-493.